

BOŽJI GOVOR — ČOVJEKOV ODGOVOR

Po nekima već sama riječ »religija« označuje vjeru kao vezu koja spaja čovjeka s Bogom (religare = vezati). Kako god bilo s etimološkim značenjem riječi »religija«, sigurno je da se religija pokazuje kao veza čovjek - božanstvo. Objavljena je religija po svojoj biti veza, štoviše savez Boga i čovjeka. Ona je zapravo sva u znaku dijaloga Bog — čovjek. Ona je Božji govor i čovjekov odgovor.

Ovaj studijski članak posvećen je upravo toj problematici, zapravo jednom misteriju. Božji je govor i čovjekov odgovor na koncu konca misterij. Namjerno sam ove retke nazvao studijskim da onoga koji možda nije raspoložen za studiozni pristup k ovom pitanju odmah upozorim da se ne radi o literarno-teološkom eseju, a onoga koji želi k stvari studiozno prići da pozovem na zajedničko traženje. Dakako, u okviru ovog članka nije moguće iscrpiti taj problem. Bit će mnogo ako nam uspije naći naše pravo mjesto u nizu biblijskih susreta s Utjelovljenom Riječi.

Bog nam je progovorio

Nećemo govoriti o »filozofskom« Bogu niti postavljati pitanje da li je On govorio. Poći ćemo — u teološkom smu kontekstu — od činjenice da je Bog govorio i razmotrit ćemo što On preko nadahnutog biblijskog pisca veli o svom govoru i našem odgovoru. Budući da nam je nemoguće iscrpiti sve tekstove koji zadiru u misterij ovog dijaloga, ograničit ćemo se na one najizrazitije.

Značajan tekst koji govori o Božjem govoru jest Hebr 1, 1—4. Oslo-njeni na analizu što je daje Albert Vanhoye, razabiremo da tekst ima dva dijela koje ćemo usporediti. Evo teksta raščlanjena u dijelove:

A. Hebr 1, 1

»U mnogo dijelova
i na mnogo načina
nekoć
Bog je govorio
ocima
po prorocima

B. Hebr 1, 2 a

na koncu, ovih dana,
progovorio je
nama
u Sinu

C. Hebr 1, 2 b — 5 a kojega postavi baštinikom svega, po kojemu i vjekove stvori, koji, jer je sjaj slave njegove i otisak bivstva, i jer nosi sve snagom svoje riječi, pošto nas je očistio od grijeha, sjede s desne strane Veličanstva na visini, postaviši toliko viši od anđela, koliko je drugačije ime od njih baštiniio.«

Prvo jednom i drugom dijelu zajedničko jest da je Bog govorio (*lalésas-elálesen*). Riječi pak »nekoć« i »na koncu, ovih dana« dijele Božji govor na dva razdoblja. Prva perioda određena je terminima »ocima po prorocima«, druga pak riječima »na koncu, ovih dana... u Sinu.«

Uspoređujemo dva razdoblja Božjeg govora. Iz usporedbe proizlazi da je drugo razdoblje odličnije od prvog. S obzirom na način: u prvom razdoblju Bog je govorio na dijelove i na razne načine; odsutnost restriktivnih izraza u crtanju druge periode Božjeg govora sugerira da je Božji govor u ovom razdoblju govor u punini. Drugo je razdoblje odličnije od prvoga i s obzirom na vrijeme. Prva perioda označena je običnom riječi »nekoć«, druga pak privilegiranim terminom »na koncu dana«, koji označuje zadnje, povlašteno »eshatološko« doba povijesti. Riječ »ovih«, dodana ovom terminu, označuje pak da su ovi dani u stvari eshatološki dani. Drugo se razdoblje Božjeg govora ipak nadasve izdiže nad prvim razlikom posrednika: dok su u prvom razdoblju posrednici bili proroci, u ovom je razdoblju posrednik Sin. Odsutnost člana pokazuje da je pisac htio istaći upravo samo sinovstvo više nego osobu, tako da bi se »en hyioo« moglo gotovo prevesti u našem jeziku, koji ne poznaje člana, »u jednome koji je Sin.« Veličina pak Sina ocrtana je recima 1, 2 b — 5 a. U vezi s tim odličjem jest odličje adresata druge periode (»mi«) Božjeg govora nad adresatima prve periode (»oci«).

Treba još uočiti da pisac poslanice glagolu »govoriti« nije dodao direktan objekt. On ne veli što je Bog govorio. Time ističe kako je značajna činjenica da Bog govori. Tako ističe samu činjenicu Božjeg govorenja. Pisac donosi indirektni objekt (u dativu). Kaže, naime, kome je Bog govorio (ocima, nama). Time pisac ističe personalni karakter Božjeg govora. Božji je govor nagovor, apostrofa.

Govorio je u Sinu

Valja još uočiti da je Božji govor prošao progresivni put: od djelomičnog govora *ocima po prorocima* do punine govora *u Sinu*. Sin je, kao onaj prema kojemu je kao punini išao postepeni Božji govor, bio na neki način prisutan i u prvoj periodi Božjeg govorenja. I jer je Sin prikazan u bivstvu s Bogom (Ocem), naime kao sjaj Božji, kao otisak Božje biti, Sin je adekvatan izraz Boga. Božji je govor u Sinu, dakle, govor o Bogu, i to adekvatni govor. Činjenica da pisac, spomenuvši govor Božji u Sinu, opisuje Sina ne samo u odnosu prema Ocu, naime kao adekvatni izraz Očev, nego i u odnosu prema svijetu: kao baštinika svega, kao sudionika u stvaranju i izvršitelja spasavanja (Hebr 1, 3—4), sugerira da i Sinovo stvoriteljsko, spasiteljsko djelo, kao i čin sjedanja s desne Veličanstva, predstavlja u stvari Božji govor.

Zanimljivo je da će pisac, malo dalje u poslanici, za Kristovu otkupiteljsku krv saveza reći da ona govori (12, 24). Bog, dakle, govori o Sinu ne samo riječima koje Sin iznosi nego i time što Sin jest kao i svime što Sin čini.

Jedan drugi nadahnuti pisac, Ivan Evandelist, neće oklijevati da Sina nazove naprosto Riječju Božjom (Iv 1, 1—2, 14). Jedina adekvatna Riječ o Bogu jest Osobna Božja Riječ koja je i tijekom postala.

Božji govor je ugovor

Pisac poslanice htio je riječima o Božjem govoru ocima očito evocirati kod hebrejskih adresata velike faze Božjeg govora Izraelu: govor Abrahamu, Mojsiju, narodu posredstvom proroka. Ako se sad uoči što je taj govor obilježavalo, vidi se da je taj govor posve specifičan: taj se govor pojavljuje kao ugovor, i to kao saveznički ugovor, riječju, kao savez. Bog govori Abrahamu:

I sklopit ću savez između sebe i tebe . . .

Evo ja sklapam savez s tobom (Gen 17, 2, 4).

Božja će riječ poslije često spominjati savez s Abrahamom. Božji govor s Mojsijem i s Izraelom preko Mojsija jest govor ugovora, saveza (Izl 6, 2—4; 19—24). Riječ što ju je Bog upućivao preko proroka riječ je o savezu koji je pogažen, ili o savezu koji treba držati, odnosno, o novom savezu, koji će Bog sklopiti na koncu dana. Sin, po kome je Bog na koncu dana progovorio, sklapa naviještenu novi savez. Pisac poslanice Hebrejima, više nego ikoji novozavjetni hagiograf, govorit će o Sinovljevu sklapanju novoga saveza (Hebr 8—9). Za hebrejske se adresate Božji govor u povijesti, što im ga je pisac poslanice evocirao, ukazao ne kao bilo kakav govor, već kao ugovor. Božji govor implicira odgovor, uključuje dijalog.

Božji je govor dijalog

Božji govor kao ugovor, kao savez implicira odgovor, dakle dijalog. Božja se Riječ pokazuje kao govor objave, čovjekov odgovor kao povjerenje, vjera. Božja se Riječ, nadalje, očituje kao govor obećanja, a čovjekov odgovor kao pouzdanje. Božja se riječ napokon prezentira kao govor ljubavi, čovjekov odgovor kao ljubav. Dijalog Boga i čovjeka jest s Božje strane govor Objave, obećanja i ljubavi, a s čovjekove strane jest odgovor vjere, pouzdanja i ljubavi. Biblija kao knjiga saveza Boga s čovjekom, kao knjiga dijaloga, sva je protkana tim temama. Želimo upozoriti na nekoliko izabranih mjesta, napose na govor Objave i odgovor vjere u svjetlu Ivanova Evanđelja.

Govor objave — odgovor vjere

Ivan, koji jedini Isusa naziva Riječju, zapisao je:

»Boga nitko nikada nije vidio; Jedinorođeni, Bog, koji je u krilu Očevu, on nam ga je objavio« (Iv 1, 18).

Osobna Božja Riječ objavila je Boga, i ta Riječ jest Sin, Objavitelj Oca. Ta je riječ postala tijelom, štoviše, udarila je među nama šator (*»eskenoosen*) i uzela boravište u ljudskoj porodici kao Objavitelj Boga (Iv 1, 1—18), kao slika Boga nevidljivoga (Kol 1, 15).

Kraj Riječi, koja jedina izražava Boga Oca adekvatno, prolaze generacije i na nju odgovaraju vjerom ili nevjerom. Ivan piše svoje Evanđelje, rekao bih, kao povijest susreta suvremenika s Utjelovljenom Riječi.

On, upravo, gotovo poslije svakog susreta s Utjelovljenom Riječi, registrira da li je susret svršio vjerom ili nevjerom.

Zanimljiva je i poučna povorka suvremenika koji su sretali Utjelovljenu Riječ.

Meditativni Ivan, vođen Božjim nadahnućem, iz mnoštva što je sretalo Utjelovljenu Riječ probrao je tipične pojedince i skupine tako da će čitatelj Ivanova Evanđelja u njima prepoznati sebe. Evanđelist nije propustio navesti ni motive koji su vodili one što su Riječi u susretu odgovorili vjerom, odnosno nevjerom. Ne ulazeći u detaljno tumačenje, navodimo nekoliko susreta suvremenika s Utjelovljenom Riječi puštajući pretežno Evanđelista da govori.

Razgovori prvog susreta:

Ivan, zvan Krstitelj, ugledavši Isusa gdje se približuje Jordanu izjavljuje:

»I ja ga nisam poznavao« (Iv 1, 31).

Tek, tumači Ivan, kad je vidio Duha gdje silazi kao golub na Isusa, spoznao je da je Isus Mesija, Krist, Pomazanik. Ivanu, koji je morao poznavati dobro Izaiju, kako se vidi iz čitavog njegovog propovijedanja, poznato je da će na Mesiji počivati Božji Duh, kako je to Izaija navijestio (Iz 11, 2). Po tome znaku Ivan je Isusa, koga je vjerojatno poznavao kao svog rođaka, upoznao sada kao Mesiju. To spoznanje Ivan ne zadržava za sebe, već ga saopćuje sakupljenima, a drugi dan, videći Isusa gdje prolazi, veli dvojici svojih učenika da je Isus Mesija. Time naime što je za Isusa rekao da je Janje Božje, aludirao je na Izaiju koji Mesiju naziva janjetom. Dva su učenika to razumjela i smjesta su pošla za Isusom:

»Slijedećeg dana Ivan je opet stajao tu s dvojicom svojih učenika te, kad vidje Isusa koji je onuda prolazio, reče: Evo Božjeg Janjeta! Kad njegova dva učenika čuju gdje tako govori, pođu za Isusom. Isus se okrenu pa ih upita, kad vidje da idu za njim: Što vi tražite? Rabbi, to jest: Učitelju, odgovore mu, gdje boraviš? Dodite i vidite! — odvrati im. I odu da vide gdje boravi, te ostanu kod njega onaj dan« (Iv. 1, 35—39).

Evanđelist nije zapisao što su razgovarala dva učenika s Utjelovljenom Riječi, no zapisao je da je njihov razgovor dugo trajao: cijeli su dan proveli s Isusom. Deseta ura što se spominje mogla bi značiti 4 sata po podne. Evanđelist je registrirao ishod ovog dugog susreta dvojice učenika s Riječi. Zanimljivo je *k a k o* je registrirao ishod susreta. Jedan od dvojice bio je vjerojatno sam Evanđelist Ivan, a drugi Andrija. O sebi Ivan šuti, a za Andriju je zabilježio kako je svom bratu Simonu javio da je našao Mesiju i kako je brata poveo k Isusu:

»To je bilo oko desetoga sata. Jedan od dvojice, koji su pošli za Isusom, čuvši Ivanove riječi, bijaše Andrija, brat Šimuna Petra. On rano ujutro susretne svoga brata Šimuna i rekne mu: našli smo Mesiju, to jest Krista. I odvede ga k Isusu« (Iv. 1, 40—42 a).

Ishod susreta s Utjelovljenom Riječi ne bilježi Evandelist kao teoretsku spoznaju o Mesiji, već kao vjeru u Mesiju (koja vjera — valja uočiti — prerašćuje u imperativ: *dovesti i druge k Mesiji*). Odgovor vjere na Utjelovljenu Riječ nije teoretičan, već praktičan, posve angažiran. Čovjek bi rekao da Ivan želi upravo naglasiti da nije dosta Utjelovljenoj Riječi samo odgovoriti vjerom nego da treba odgovoriti i pozivom upućenim bližnjima da i oni pristupe k Utjelovljenoj Riječi. — Nije se svatko tko je čuo o Isusu smjesta dao uvjeriti da je Isus Mesija; izraziti je slučaj Natanaela:

»Sutradan Isus odluči poći u Galileju. Međutim, susretne Filipa pa mu rekne: hajde za mnom! Filip je bio iz Petrova i Andrijina grada, iz Betsaide. Filip susretne Natanaela i rekne mu: našli smo onoga, o kome je Mojsije pisao u Zakonu, i proroci također! To je Isus, sin Josipa iz Nazareta. Iz Nazareta može nešto dobro izaći?! — reče mu Natanael. Dođi i vidi! — odvrati mu Filip. Kad Isus opazi Natanaela gdje mu se približava, reče za nj: Evo pravog Izraelca bez lukavstva. — Odakle me poznaješ? — upita ga Natanael. — Prije nego te je Filip pozvao, odgovori mu Isus, vidio sam te pod smokvom. — Rabbi, reče mu nato Natanael, Ti si Sin Božji! Ti si Izraelov kralj!« (Iv 1, 43—50).

Natanael je lik autentičnog čovjeka koji pristupa k Utjelovljenoj Riječi s prostodušnom znatiželjom, s nekim nepovjerenjem. Oslonjen na čudesno Isusovo znanje Natanael odgovara s punim povjerenjem.

N i k o d e m

Nikodem, pripadnik farizejske stranke, koja je bila zakleti protivnik Isusov, motreći Isusova djela razmišlja i jednom potajno, noću, prilazi k Isusu i priznaje u tami što se nije ufao priznati na svjetlu, očituje nam samu što se nije usudio očitovati pred drugima:

»Rabbi! znamo da si učitelj od Boga došao, jer nitko ne može ovih čudesa činiti koja ti činiš ako Bog nije s njim« (Iv 3, 2).

Kad budu jednom farizeji raspravljali o Isusu i kad budu zaključili s osuđom: »Proklet bio« (Iv 7, 49), Nikodem će svojim farizejima prigovoriti diskretnim i opreznim upitom:

»Da li naš zakon osuđuje čovjeka, ako ga prije ne sasluša i ne dozna što čini?« (Iv 7, 51).

Ivan će još jednom spomenuti Nikodema. Kad je Isus umro, i kad su svi učenici pobjegli (izuzev Ivana), pojavljuje se Nikodem, koji se nije ufao za Isusova života javno očitovati svoju vjeru u Njega:

»Poslije toga, Josip iz Arimateje, koji bijaše Isusov učenik, ali tajni zbog straha od Židova, zamoli Pilata, da uzme Isusovo tijelo. I Pilat mu dopusti. Nato Josip dođe i uzme njegovo tijelo. Dođe i Nikodem, koji je prije k Isusu došao po noći, i donese oko sto litara smirne pomiješane s alojom« (Iv 19, 38—40).

Nikodemov susret s Utjelovljenom Riječi toliko je tipičan da su kasnije Nikodemima nazivali one koji se radi položaja ili radi discipline svoje stranke nisu usudili javno odgovoriti Riječi objave riječju vjere. I ti su Nikodemi, pokazala je povijest, katkad, u časovima najkritičnijim, javno priznali Isusa, kad su zatajili oni što su do tada u njega vjerovali.

Samaritanka

U susretima s Utjelovljenom Riječi, kako ih je registrirao Ivan, nije značajan samo ishod susreta, nego i način kako je do susreta došlo. Ti susreti ostaju tipom susreta koji će se kroz kasniju povijest zbiti između ljudi i Utjelovljene Riječi. Minogi će, poput Samaritanke, sresti Utjelovljenu Riječ u udovima Otajstvenog Tijela te Riječi, udovima koji tpe žeđ, nekad žeđ za vodom, nekad žeđ za pravdom, nekad žeđ za dušama.

»Ondje bijaše — zapisao je Ivan — Jakovljevi zdenac. I Isus, umoran od puta, sjedne jednostavno na zdenac. To je bilo oko šestoga sata. Uto dođe neka žena Samaritanka da zahvati vode, pa joj Isus rekne: *Da mi, da se napijem! Njegovi učenici bijahu otišli u grad da kupe jelo. Samaritanka mu odvratila: Kako ti, Židov, možeš iskati od mene, Samaritanke, da se napiješ? Židovi se, uistinu, ne druže sa Samaritancima*« (Iv 4, 6—10).

Kad je Isus tijekom zametnutog razgovora otkrio ženi da muž što ga ima nije zapravo njezin muž, ona se snabila nad njegovim znanjem. To čudesno Isusovo znanje izbilo je s usana žene priznanje: »Vidim da si ti prorok!« (Iv 4, 19). Raspleo se razgovor, i žena veli da ona zna da ima doći Mesija. Ona je nato čula riječi koje drugi nisu imali sreće čuti u tako jasnom obliku: »Ja sam (Mesija), koji govorim s tobom« (Iv 4, 26). Žena je ostavila sud s kojim je došla po vodu, otrčala u grad i pozvala sugrađane: »Dođite da vidite čovjeka, koji mi reče sve, što sam učinila! Da nije on Krist?« (Iv 4, 29).

Žena je povjerovala, jer joj je Isus rekao tajne njezina privatnog života (Iv 4, 16—25). Povjerovali su mnogi Samaritanci zbog svjedočanstva o Isusovu čudu: »Mnogi Samaritanci iz onoga grada počnu vjerovati u nj zbog ženina svjedočanstva: reče mi sve što sam učinila« (Iv 4, 29). Kad su sami upoznali Isusa, povjerovali su — naglašuje Ivan — Isusovoj riječi: »Međutim, mnogo ih više počne vjerovati u nj zbog njegove nauke, te su ženi govorili: ne vjerujemo više zbog tvoga govora, jer smo i sami čuli i znamo da je on uistinu Spasitelj svijeta« (Iv 4, 41—42).

Ovaj je susret prototip brojnih susreta s Utjelovljenom Riječi Božjom kroz kasniju povijest. Na riječ svjedoka koji su doživjeli Isusovo čudo mnogi će vjerovati u njega (zahvaljujući, naravno, daru milosti). Kad njega

samoga sretnu u njegovoj zapisanoj i u predaji sačuvanoj riječi (Sv. pismu i predaji), u njegovu Mističnom tijelu (u Crkvi), u njegovoj euharistijskoj prisutnosti, vjerovat će kao i Samaritanci.

Spor kao susret

Ivan ne prikazuje samo kako su pojedinci otkrivali svoju vjeru u onoga koga je on u prologu svog Evandjelja predstavio kao Utjelovljenu Riječ. On pokazuje također kako se ta Riječ postepeno otkrivala pojedincima i skupinama, najprije kao Mesija, onda kao Mesija koji je naravni Božji Sin. Učitelji u Izraelu pronicali su u domašaj Isusovih izjava i poteza.

Kad su jedne subote Židovi sreli uzetoga kome je Isus vratio zdravlje i vidjeli ga gdje nosi svoju nosiljku, planuli su. Mišna (nepisani zakonik) među 39 radnji koje se zabranjuju subotom uključuje i prenošenje stvari s jednog mjesta na drugo. Židovi smjesta prekoravaju čovjeka što je prenosio svoju nosiljku: »Subota je, i nije ti dopušteno nositi postelje. On im odvratil: Onaj koji me ozdravi, reče mi: uzmi svoju postelju i hodaj!« (Iv 5, 10—13).

Običan je čovjek dobro zaključio da mu onaj koji mu je mogao vratiti zdravlje može dozvoliti i da nosi svoju ležaljku. I pošto se sreo s Isusom, rekao je Židovima da ga je Isus izliječio. Sad su ovi uzeli Isusa na nišan. Ivan bilježi: »Židovi počnu progoniti Isusa, zbog toga što je to učinio u subotu« (Iv 5, 16). Židovi su jasno shvatili da Isus, izjednačujući svoje djelovanje s očevim, izjednačuje sebe s Ocem, Bogom.

»Stoga su Židovi još više nastojali da ga ubiju, jer ne samo da je kršio subotu nego je i Boga nazivao svojim Ocem, izjednačujući se s Bogom« (Iv 5, 18).

Oni su pazili samo na svoje subotnje predaje koje je Isus povrijedio i na svoj monoteizam kojeg nisu ni pokušali pomiriti s eventualnim pluralitetom u Bogu, koji je prosijevao kroz Isusove postupke i izjave. Isus se uzalud trudio da im razjasni svoj odnos prema Ocu, odnos koji ne osporava unicitet Boga unatoč pluralitetu u Bogu. Oni nisu vidjeli da je čovjeka koji je nosio ležaljku Isus ozdravio svojom riječi; oni su samo vidjeli da mu je rekao da ponese svoju ležaljku, i to u subotu. Nisu shvatili kao što je to shvatio ozdravljenik da onaj koji je gospodar života i smrti, zdravlja i bolesti, jest sigurno i gospodar subote. Indisponirani, nisu se dakle potrudili da prime Isusovo tumačenje o njegovu odnosu prema Ocu, iz kojega bi mogli nazreti jedinstvo Oca i Sina. To im upravo Isus spočitava da ne vjeruju njegovim djelima: »... djela koja ja činim svjedoče za me, da me je Otac poslao« (Iv 5, 36). Isus s boli konstatira da Njega koji dolazi od Boga neće primiti, nego drugoga koji dolazi u svoje, ljudsko ime.

Značajno je da Isus na kraju ukazuje gdje je korijen njihove nevjere: *»Kako možete vjerovati vi, koji pribavljate slavu jedan od drugoga, a ne tražite slave koja dolazi od jedinoga Boga?« (Iv 5, 44).* Sugovornici traže slavu jedan od drugoga, jedan drugog podržavaju, vezani su ljudskim obzirom umjesto da imaju obzir samo prema Istini, umjesto da traže slavu

samo od Boga. Nije li ovaj susret tip mnogih susreta koji će uslijediti kroz povijest, i završiti nevjerom?

Razlaz u Kafarnaumu

Nisu samo skeptični Židovi uskratili Isusu povjerenje kad su čuli da govori o svome tijelu koje će dati za jelo i o krvi koju će dati za pilo. I sami učenici, i to mnogi, kako registrira Ivan, počeli su mrmeljati i nazivati Isusov govor nepodnosivim. Isus otkriva ono zadnje što stoji u pozadini vjere: »... nitko ne može doći k meni, ako mu nije dano od Oca« (Iv 6, 65). »Tada se — piše Ivan — mnogi njegovi učenici povuku i nisu više išli s njim. Ončla Isus upita dvanaestoricu: hoćete li i vi otići? Gospodine, komu ćemo otići? — odgovori mu Šimun i Petar. — Ti imaš riječi vječnoga života. Mi vjerujemo i znamo da si ti svetac Božji« (Iv 6, 66—69).

Izjava Utjelovljene Riječi o tijelu koje će dati za jelo jest za jedne povod da ne vjeruju, a za druge da utvrde svoju vjeru. Očito ni jedni ni drugi učenici nisu razumjeli Isusov govor, no, dok su jedni izrazili povjerenje, drugi su ga uskratili.

Rasprave

Evandelist je zabilježio kako i zašto su se jedni od suvremenika nakon jednog Isusova govora opredijelili vjerom za nj, a drugi nevjerom protiv njega. Jedan naime Isusov govor pokrenuo je mnoštvo i izazvao živu raspravu:

»Kad neki od naroda čuše ove riječi, govorili su: ovo je zbilja prorok. Ovo je Krist — govorili su drugi. Zar iz Galileje dolazi Krist? — pitali su treći. Zar ne kaže Pismo da Krist dolazi iz potomstva Davidova, iz mjesta Betlehema, gdje je živio David? Tako nastane svađa u narodu zbog njega« (Iv 7, 40—43).

Tekst je osobito zanimljiv jer radi o ljudima koji su Isusovoj riječi vjerovali i o onima koji su tražili — ali ne posve dosljedno — čudo pro-roštva. Jedni su na riječ povjerovali da je Isus Mesija. Drugi su postavljali teškoću: Mesija ima, po Pismima, doći iz mjesta Betlehema, a ovaj je iz Galileje. U svom traženju nisu, izgleda, pošli do kraja i uvjericili se da je Isus doista došao iz Davidova Betlehema, da se tamo rodio. Ova je zgoda primjer vjere za mnoge u kasnijim vremenima: mnogi će Kristovoj riječi povjerovati makar im nije sve jasno kako se ovo ili ono ispunilo. Drugi će toliko pretraživati ispunjenja, ali neće poći u traženju do kraja. Neki će ga, štoviše, htjeti uhvatiti: »Neki su ga od njih htjeli uhvatiti, ali nitko ne stavi na nj ruke. Kad se stražari povrate k svećeničkim poglavarima i farizejima, ovi ih upitaju: zašto ga niste doveli? Stražari odgovore: nitkada čovjek nije govorio kao ovaj čovjek!« (Iv 7, 44—46).

Ljudi koji su bili poslani da uhvate Isusa dolaze neobavljena posla s motivacijom da je Isusov govor bio takav da nisu mogli na njega dići ruke. Scena koja neće ostati bez paralele u povijesti Otajstvenog Krista.

Ivan navodi razloge zbog kojih se opredjeljuju poglavari i farizeji protiv Utjelovljene Riječi i označuje motiv njihova opredjeljenja. Onima naima koji nisu mogli dići ruke na Isusa, kako im je bilo naređeno, farizeji postavljaju upit: »Zar ste i vi zavedeni? Ima li tko od članova Velikog vijeća ili od farizeja, tko je vjerovao u njega? Što se tiče ove svjetine, koja ne poznaje Zakona, ona je prokleta« (Iv 7, 47—49). Farizeji ne vjeruju! Razlog? Poznavanje Zakona! Drugim riječima, oni pisanu Božju riječ navode kao temelj nevjerovanja u Utjelovljenu Riječ. Ni to umovanje neće ostati bez paralele u kasnijoj povijesti.

Vrijedno je uočiti da Nikodem, jedan od poglavara, upada u diskusiju s pitanjem: »Osuđuje li naš Zakon nekoga, ako ga prije ne sasluša i ne dozna što je učinio?« (Iv 7, 51). Kao što je Pilat postavio pitanje što je istina, a nije htio sačekati odgovora, tako i farizeji vide pitanje Isusove provenijencije, ali neće — kako im sugerira njihov kolega Nikodem — saslušati samog Isusa.

Pregovaranja

Isus je tako govorio da su mnogi uzvjerovali. Želeći da njihova vjera pođe dublje i dalje od trenutnog oduševljenja, Isus ih potiče na ustrajnu vjeru: »Ako ustrajete u mojoj nauci, uistinu ćete biti moji učenici: upoznati ćete istinu, a istina će vas osloboditi« (Iv 8, 31). Reakcija na Isusovu opomenu pokazala je kako je plitka bila njihova vjera: »Mi smo potomci Abrahama, odgovore mu, i nikada nikomu nismo robovali. Kako ti veliš: postat ćete slobodni?« (Iv 8, 33). Na to im Isus odgovara, uz ostalo: »Znam da ste Abrahamovi potomci, ali me usprkos tomu nastojite ubiti, jer moja nauka nema pristupa k vama. Ja govorim što sam vidio kod svog Oca, a vi činite, što ste naučili od svog oca. Naš je otac Abraham, odvrate mu nato. Kad biste bili Abrahamova djeca, reče im Isus, postupili biste poput Abrahama!« (Iv 8, 37—40). Isus im nesumnjivo spočitava: ako se diče da imaju Abrahama za oca, zašto nisu i abrahamovske vjere. Kad su dalje ustvrdili da imaju Boga za oca, Isus im odgovara: »Kad bi Bog bio vaš otac, mene biste ljubili, jer ja od Boga izidoh i dođoh. Nisam došao sam od sebe, već me je on poslao« (Iv 8, 42).

Utjelovljena Riječ jasno ukazuje zašto Židovi ne razumiju njezina govora: zato jer neće da slušaju njezinu nauku. I njima koji se isprsavaju da imaju Abrahama, odnosno Boga za oca, Isus na koncu sasvim otvoreno kaže koga imaju za oca: »Vi imate đavla za oca i hoćete da vršite želje svog oca. On je bio ubojica ljudi od početka. On ne stoji čvrsto u istini, jer u njemu nema istine. Kad govori laž, govoni svoje vlastito, jer je lažac i otac laži« (Iv 8, 44). Isus najprije pokazuje Židovima da nemaju prava Abrahama zvati ocem kad ne slijede njegove vjere, niti mogu Boga zvati ocem kad ne ljube onoga koji je od Boga (Oca) izišao. Zatim, iz namjere Židova da ga ubiju i iz činjenice da neće primiti istinu, pokazuje Isus da imaju za oca onoga koji je ubojica i u kome nema istine, đavla. Utjelovljena Riječ jasno otkriva Židovima zašto joj mjesto vjerom odgovaraju nevjerom: »Meni ne vjerujete, jer vam govorim istinu. Tko će mi od vas

dokazati neki grijeh? Ako vam velim istinu, zašto mi ne vjerujete? Tko je od Boga, prihvaća Božje riječi« (Iv 8, 45—47).

Isus je Riječ Božja i Očev Sin i njega može vjerom primiti tko je od Boga. Tko nije od Boga ne može primiti Božju Riječ ni Božjeg Sina. Makar Židovi na sva usta govorili da imaju Boga za oca, oni ga nemaju dok ne primaju vjerom Očeva Sina.

Slijepac i slijepci

Nadasve je zanimljiv susret jednog hramskog prosjaka s Isusom i s time povezani njegov susret s nekim Židovima. Deveto poglavlje Ivanova Evanđelja, koje o tome izvješćuje, počinje sa slijepcem kojemu su tjelesne oči bile zatvorene, a otvorio mu ih je Isus, i svršava sa slijepcima koji nemaju duhovnog vida, i neće da im ga Isus dađe:

»Prolazeći (Isus) putem opazi nekog slijepca od rođenja... Pljunu na zemlju i pljuvačkom načini blato, kojim pomaže slijepcu oči pa mu reče: idi i umij se u ribnjaku Siloe!« (Iv 9, 1, 6—7).

Dakako da prašina pretvorena pljuvačkom u blato kao i ispiranje u vodi ribnjaka nisu nipošto lijek za oko. »Ode — izvješćuje Ivan o slijepcu, — umije se i vrati se gledajući« (Iv 9, 7). Ozdravljenik je potrčao kući. »Tada susjedi i oni koji su ga prije viđali gdje prosi rekoše: nije li ovo onaj što je sjedio i prosi? Jest, on je — odgovarali su jedni. Nikako, samo mu je sličan, odgovarali su drugi« (Iv 9, 8—9). Ozdravljeni razjašnjuje dvoumicu susjeda: »Ja sam, on je tvrdio« (Iv 9, 10). Okupljeni ga salijeću: »Kako ti se otvoriše oči? On odgovori: čovjek, koji se zove Isus, napravi blato te mi pomaza oči i reče mi: idi na Siloe i umij se! Ja otiđoh, umih se i progledah« (Iv 9, 11). Činjenica da je Isus načinio (zamijesio) blato — stvorila je zabunu. Toga je dana naime bila subota, kad se po učenju farizeja nije smjelo mijesiti. »Gdje je on? — upitaše ga (slijepca). Ne znam, odgovori« (Iv 9, 12). Ozdravljenog povedu pred farizeje da ispituju čitavu stvar: »Tada odvedu bivšeg slijepca k farizejima. Bila je, naime, subota kad je Isus napravio blato i otvorio mu oči« (Iv 9, 13—14). Ozdravljeni izvješćuje farizeje kako je progledao: »Stavio mi je blato na oči, ja sam se umio i vidim« (Iv 9, 15). Okolnost da se Isus nije pridržavao subotnjeg propisa — kako su ga oni tumačili — poticala je farizeje da ga proglašaju čovjekom koji nije od Boga, a činjenica pak da je Isus učinio djelo koje može izvesti samo Bog zbudjivala ih je — kako registrira Ivan: »Nato neki farizeji reknu: ovaj čovjek nije od Boga, jer ne svetkuje subote. Kako može čovjek grešnik činiti ovakve znakove? — odgovore drugi. Tako nastane razdor među njima« (Iv 9, 16). Na koncu zapitaju ozdravljenoga: »Što ti držiš o onomu koji ti otvori oči? Prorok je, odgovori on« (Iv 9, 17). Čudesno djelo što ga je Isus na slijepcu izvršio, djelo moguće samo Bogu ili od Boga ovlaštenoj osobi tj. proroku — potiče ozdravljenoga na zaključak da je Isus prorok. Iznenađeni ovim odgovorom i kao u sumnji da se ovaj čovjek nije s Isusom dogovorio, da je tobože bio slijep pa progledao, farizeji, da raščiste stvar, pozivaju na preslušanje slijepčeve roditelje: »Ali Židovi — izvješćuje Ivan — nisu vjerovali za izliječenoga

da je bio slijep i da je progledao, dok me dozovu njegove roditelje i dok ih ne upitaju: je li ovo vaš sin, za koga velite da se slijep rodio? Kako sada vidi?» (Iv 9, 18—19). Vrlo oprezno odgovaraju njegovi roditelji: »Znamo da je ovo naš sin, i da se slijep rodio. Ali kako sada vidi, to ne znamo. Ne znamo ni tko mu je otvorio oči. Njega pitajte! Odrastao je, neka sam za se govori! Tako su odgovorili njegovi roditelji, jer su se bojali Židova, budući da Židovi već bijahu odlučili da se ima izopćiti iz sinagoge svatko tko bi Isusa priznao Mesijjom« (Iv 9, 20—22). Biti pak izopćen iz zbornice, značilo je praktički biti izopćen iz tadašnjeg društva.

Videći iz iskaza slijepčevih roditelja da je čudesno ozdravljenje činjenica, farizeji pokušavaju, pozivajući se diskretno, no posve prozirno na svoj farizejski ugled, prinuditi ozdravljenoga da, radi Boga, osudi onoga, koji se u subotu usudio mijesiti blato: »Rekoše mu: podaj Bogu slavu! Mi znamo da je ovaj čovjek grešnik. Je li grešnik, odgovori onaj, ja ne znam. Jedino znam da sam bio slijep i da sada vidim« (Iv 9, 24—25). Nakon ove istina oprezne, ali odlučne izjave kojom slijepac i opet ističe činjenicu čudnog svog ozdravljenja farizeji ga hoće ponovnim ispitivanjem smesti: »Što ti je učinio? — upitaju ga. Kako ti je otvorio oči?« Ogorčen što nikako neće da priznaju očitu činjenicu, ozdravljeni slijepac im odgovara: »Već vam rekoh, ali niste slušali! Zašto želite opet čuti?« I videći njihovu nakanu da dobiju od njega odgovor sebi u prilog, dodade im — vjerojatno — porugljivo: »Hoćete li vi također postati mojim učenicima?« (Iv 9, 26—27). Pali su u žestoku srdžbu: »Tada ga počnu vrijeđati: ti si njegov učenik, reknu mu, mi smo Mojsijevi učenici. Mi znamo da je Mojsiju Bog govorio, a za ovoga ne znamo odakle je.« Taj pak priprosti čovjek do pred čas slijepi prosjak, poklonik istine, odgovara mirno: »To i jest čudnovato, što vi ne znate odakle je, a meni je otvorio oči! Znamo da Bog ne uslišava grešnike, nego da uslišava onoga koji poštuje Boga i vrši njegovu volju. Nikada se nije čulo da je netko otvorio oči slijepcu od rođenja. Kad on ne bi bio od Boga, ne bi mogao ništa učiniti« (Iv 9, 30—33).

Farizeji ne mogu podnijeti da im jedan hramski prosjak dajeli pouku: »Ti koji si sami grijeh od rođenja, ti da nas učiš! — odvrate mu. I izbace ga« (Iv 9, 34). »Čuo je — bilježi Ivan — Isus da ga izbacise napolje, pa kad ga nađe, reče mu: »Vjeruješ li ti u Sina Božjega?« Po glasu prepoznavši da je to onaj koji mu je vratio vid, ozdravljeni slijepac izražava spremnost da kao istinu primi svaku riječ Isusovu, »On odgovori: Tko je, Gospodine, da vjerujem u njega?« Dok je ozdravljeni — valjda — očekivao da će mu Isus pokazati tog Božjeg Sina, reče mu Isus: »Već si ga vidio. To je onaj koji s tobom govori. Slijepac odgovara vjerom: »Vjerujem, Gospodine, odgovori, i pade pred njim ničice« (Iv 9, 35—38).

Ovu značajnu scenu zaključio je Isus izjavljujući: »Ja sam došao na svijet da ispunim odredbu: da vide koji ne vide, da oslijepi koji vide« (Iv 9, 39). On je slijepcima vraćao vid. Dao im je da ugledaju svjetlo dana i Svjetlo svijeta, kao hramski prosjak. On je nadalje došao na svijet da oni koji vide postanu slijepi. Protivnici istine kao svećenici hrama, koji imaju tjelesni vid, nemaju duhovnoga; smatraju da imaju duhovni vid, i vide Istinu i njena djela, ali je neće priznati te postaju slijepi. Neki su od farizeja dobro naslutili da Isus na njih mišani: »To čuju neki od farizeja

koji bijahu s njim te ga upitaju: zar smo i mi slijepi?!« (Iv 9, 40). Dobivaju odgovor: time što izjavljuju da nisu slijepi očituju da se protive istini koju vide, i zato su odgovorni: »Isus im odgovori: kad biste bili slijepi, ne biste imali grijeha. Ali jer velite: 'mi vidimo', vaš grijeh ostaje« (Iv 9, 41).

A bila je zima

Primjedbom »bila je zima« (Iv 10, 22) uokvirio je Ivan svoj izvještaj o jednom značajnom susretu suvremenika s Utjelovljenom Riječi. Židovi pitaju Isusa je li on Krist. Jasno im veli da im je to već rekao, a oni njegovoj riječi ne vjeruju; kaže da je to djelima pokazao, a oni ni njima ne vjeruju. Isus ponovo razlaže zašto su oni takovi: zato jer nisu od njegovih ovaca. Isus im je jasno očitovao svoje božanstvo. Odgovor? Pograbili su kamenje. Poslije tople Isusove riječi ostali su Židovi i dalje hladni. Ivan, koji je probirao što će zapisati, imao je razloga da zabilježi da je bila zima.

Lazar

Isus se nije uzalud pozivao na djela koja svjedoče o njemu. Uskrsenje Lazara svakako je takovo djelo. Ivan pokazuje da je jedan te isti znak za jedne bio razlog vjerovanja, a za druge ne samo nevjerovanja nego prave mržnje do smrti.

»Nato svećenički glavari i farizeji sazovu Veliko vijeće: »Što radimo?! — pitali su se. — Ovaj čovjek čini mnogo čudesa. Ako ga pustimo da nastavi, svi će vjerovati u nj, pa će doći Rimljani te nam uništiti hram i narod!« ... »Toga dana dogovoriše se da ga ubiju« (Iv 11, 47—48, 53).

Ti koji su tražili znak rade mu o glavi, njemu koji je u uskrsnom Lazaru postavio pred farizeje najočitiji znak svog božanstva u koje oni nisu htjeli vjerovati. Stoga će i samomu Lazaru poraditi o glavi: »Svećenički glavari odluče ubiti i Lazara, jer su ih mnogi Židovi zbog njega ostavljali i vjerovali u Isusa« (Iv 12, 11).

Čovjek se ovdje ne može oteti misli koliko se puta kroz povijest htjelo izbrisati ono što predstavlja znak Utjelovljene Riječi među narodima.

Misterij vjere i nevjere

Na koncu dvanaeste glave svog Evandelja, kojom završava defile susreta suvremenika s Isusom, donosi Ivan osobnu refleksiju o tome zašto toliko, unatoč očevidnosti riječi i djela Utjelovljene Riječi, nisu na nju odgovorili vjerom, već nevjerom:

»Iako je tako velika čudesa pred njima učinio, nisu mu vjerovali, da bi se ispunila riječ koju kaza prorok Izaija: 'Gospodine, tko je vjerovao našem prcpovijedanju? Komu li bi objavljena snaga Gospodnja?«

Zato nisu mogli vjerovati, jer Izaija također reče: oslijepi im oči i srca im učini tvrdim, da očima ne vide, a srcem ne razumiju, da se ne obrate, da ih ne izliječim. To je rekao Izaija, jer je vidio njegovu slavu i jer je o njemu govorio« (Iv 12, 37—42).

Vjera i nevjera Božja je tajna. Ivan je zamišljen nad činjenicom da toliki nisu povjerovali unatoč čudesima koja predstavljaju Isusova božanska akreditiva. On to piše u vrijeme kada je Isus već iz groba ustao, u doba kad se Isusova patnja pretvorila u radost, a njegova smrt prešla u pobjedu nad smrću. Ivan nazire da je moralo tako biti da Isus bude odbačen, da bi tada, kako je sam rekao, uzdignut privukao sve k sobi. Morao je biti raspet da bi bio proslavljen. Ivanu koji je, kako pokazuje njegov spis, prilično poznavao Izaiju dolazi u sjećanje jedan prorokov tekst. I on ga navodi kao ključ problema: Bog je zaslijepio oči Židova da ne vide.

Nije lako uočiti što je to konkretno značilo. Možda to da se Utjelovljena Riječ pojavila drugačijom nego što su to očekivali mnogi učitelji Zakona u Izraelu. Kako se vidi iz Ivanova Evanđelja, povodom najjačih razilaženja među Židovima u pitanju Isusova mesijanstva jesu Isusov stav prema subotnjim propisima i pitanje Isusove galilejske odnosno judejske provenijencije. Učitelji su Zakona ne bez prava računali da Mesija ima doći iz Judeje. Bog je doista učinio da je Mesija došao iz Judeje. Isus je došao iz Judeje, no tek toliko, da se je ispunilo proroštvo: rodio se tek u Judeji, majka mu je živjela u Galileji prije i poslije. Isus je bio smatran Galilejcem. Taj slučaj možda pokazuje kako je Bog Židove »zaslijepio«. Jedan od učitelja u Izraelu, koga je Krist sam tim nazivom počastio, Nikodem, upozorio je kolege neka nastali problem izvedu na čistac time da se uzinteresiju kod samog Isusa. Oni su to — posve slobodno — odbili. Ne znamo dakle što je Ivan imao konkretno pred očima kad je pisao da je Bog zaslijepio oči Židovima, no nije isključeno da je — uz ostalo — mogao imati pred očima i slučaj što ga je prije naveo, naime raspravu učitelja Zakona o judejskoj odnosno galilejskoj Isusovoj provenijenciji. I tako su učitelji Zakona u ime Zakona ubili povijesnog Krista. Možda se taj slučaj kroz povijest dešavao katkad s Mističnim Kristom: možda su učitelji zakona u ime zakona katkad Mističnog Krista ako ne ubili, a ono teško ranili.

Valja se također sjetiti Isusovih riječi da se k Njemu ne može nitko primaknuti ako ga ne privuče Otac. Nevjerni Židovi nisu bili privučeni od Oca. Zašto? To je misterij Božje slobode i Božje milosti, Božjeg odbačivanja. Kad se, s druge strane, promatra to pitanje u kontekstu čitavog Ivanova prikazivanja židovske nevjere, vidi se da Ivan smatra da su Židovi ipak svoju opciju protiv Krista izveli slobodno, i zato snose odgovornost. Dvije činjenice stoje: s jedne strane, činjenica da je Bog zaslijepio oči Židovima i, s druge strane, da im time nije oduzeo slobodu. Kako to dvoje koegzistira, tko može razumjeti! Ali, ignorantia modi non tollit certitudinem facti. Ivan je dakle, ne bez nadahnuća Duha, zapisao da je odgovor vjere ili nevjere na Riječ objave — misterij. Ako čovjek odgovara vjenom, to je zato jer mu je dano od Oca, ali tako dano da mu nije nametnuto protiv slobodne volje. Ako Židovi odgovaraju nevjenom, to je zato što im

nije dano vjerovati, no tako da to nije učinjeno protiv njihove slobodne volje. S tim valja očito i povezati Ivanovu konstataciju: »Ipak su mnogi i od članova Velikog vijeća vjerovali u njega. Ali zbog farizeja to nisu (javno) priznavali da ne budu izopćeni iz sinagoge« (Iv 12, 42).

Ivan sam u prologu Isusa naziva Osobnom Božjom Riječju koja je postala Tijelom. Onda crta povorku probranih suvremenika koji su mimo te Riječi prolazili i na nju odgovarali vjerom, odnosno nevjerom. Za konac tog defilea Ivan je rezervirao Isusove riječi koje podsjećaju diskretno na Riječ prologa, s tom razlikom što tamo Ivan govori o Riječi, a ovdje Riječ govori sama o sebi: Riječ Utjelovljene Riječi:

»Riječ koju sam navješćivao, sudit će mu (nevjerniku) u posljednji dan, jer ja nisam govorio sam od sebe, nego mi je Otac, koji me posla, zapovjedio što imam reći i kazati« (Iv 12, 48—49).

Ta je riječ presudna. O tome kakav stav zauzme čovjek prema Riječi ovisi čovjekova sudbina na koncu vremena. Time su zaključeni susreti s Riječi koji su, kako je to Ivan postojano registrirao, svršavali opcijom (opredjeljenjem) vjere i djela po vjeri za Riječ, odnosno opcijom nevjere protiv Riječi.

Ivan, sada, posebnu pažnju posvećuje onima koji su Isusa prvi sreli, koji su ga pratili na putovima i s Njim vodili zadnje razgovore.

O proštajni razgovori

Ivan, majstor kompozicije, bio je iza svečanog prologa o Riječi stavio susrete učenika s Mesijom i zapisao je kako su dva učenika, jedan je Andrija, drugi očito sam Ivan, cio dan proveli u razgovoru s Isusom, a da nije ni riječi donio o tome što su govorili. Zatim je zaredala povorka drugih susreta s Utjelovljenom Riječi koji su različito svršavali: odgovorom vjere koja je rasla i utvrđivala se (Nikodem), ili pak hladila (kafarnaumski razlaz), ili odgovorom nevjere koja je preraštala u smrtnu mržnju. Ivan zaključuje povorku susreta s učenicima kao što ju je s učenicima i otvorio. No, dok je na početku prešutio što su prvi učenici razgovarali s Isusom pri prvom susretu, sada opsežno izvješćuje o oproštajnim razgovorima. Ti razgovori, intimni po formi, intimni su i po sadržaju. Isus toplo govori učenicima o intimnom Božjem životu i poziva ih da u to vjeruju. Phillip koji je nakon prvog susreta s Utjelovljenom Riječi pozvao Natanaela da dođe vidjeti Mesiju traži sada od Mesije, koji govori o Ocu, da im Ga pokaže: »Gospodine, pokaži nam Oca, i dosta nam je! Toliko sam vremena s vama, reče mu Isus, i ti me, Filipe, nisi upoznao? Tko je vidio mene, vidio je i Oca. Pa kako veliš: pokaži nam Oca? Zar ne vjeruješ da sam ja u Ocu, i da je Otac u meni?« (Iv 14, 8—10). I pošto im je progovorio o Duhu istine (Iv 14, 16—19) i tako im ukazao na intimni Božji život (u trojstvu i jedinstvu), Isus progovara: »Tko mene ljubi slijedit će moju nauku, i moj će ga Otac ljubiti; k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti. Tko mene ne ljubi, ne vrši moje nauke. A nauka koju slušate nije moja, već Oca koji me posla« (Iv 14, 23—25).

Židovima koji nisu htjeli primiti vjerom njegovu riječ Isus je rekao da će ih njegova riječ (otklonjena) suditi (Iv 12, 48); učenicima pak koji su primili vjerom njegovu Riječ Isus izjavljuje da će onaj koji njega ljubi, i stoga drži njegovu riječ, imati za gosta, i to trajnog gosta («kod njega ćemo se nastaniti»), Boga Trojedinoga.

Isus nadalje saopćuje učenicima da ih Otac ljubi. Zašto ih ljubi? »Sam Otac ljubi vas, jer ste vi mene ljubili i vjerovali da sam izišao od Boga« (Iv 16,27).

Utjelovljena se Riječ obraća Ocu molitvom ponajprije za učenike. No Isus ne moli samo za njih (apostole) koji su primili vjerom njegovu riječ nego i za one koji na njihovu riječ uzvjeruju u nj:

»Ne molim samo za njih, nego i za one koji će po njihovoj riječi vjerovati u me, da svi budu jedno. Kao što si ti, Oče, u meni, i ja u tebi, tako neka i oni u nama budu jedno, da svijet vjeruje, da si me ti poslao!« (Iv 17, 20—22).

Ovi Isusovi razgovori pokazuju da vjera u Riječ jest zapravo vjera u Isusa ukoliko je osoba Trojstva. Ta vjera, prožeta ljubavlju, ima voditi k upriličenju vjernika Presvetom Trojstvu. Uočimo da je Isusu na srcu posebno jedan aspekt: da oni koji u nj vjeruju budu jedno, i to tako jedno kao što je Otac u Sinu i Sin u Ocu.

Spomenimo još nešto: kad se ovaj tekst navodi, osobito u ekumenskom kontekstu, ne navodi se najčešće cjelovito; navodi se tek prvih par riječi: da svi budu jedno. Međutim, Krist ne moli tek da svi budu jedno, već da svi budu tako jedno, kakvo je on s Ocem i Otac s njime. Razmotrimo to u svjetlu suvremene teologije. Svi, naime, koji su kršteni u Isusa već su jedno. No njihovo jedinstvo nije takovo da bi bili — analogno, dakako — tako jedno kao što su Otac i Sin jedno. Nedostaje im naime puno sakramentalno i hijerarhijsko jedinstvo. Puno jedinstvo, slika jedinstva, što postoji između Oca i Sina, ima biti poticaj svijetu da vjeruje da je Otac poslao Sina.

Blaženi koji ne vidješe, a vjeruju

Ivan, koji je promišljao što će probrati iz Isusova života i zapisati, nije bez razloga na kraju svog spisa zapisao dijalog Tome i Krista o vjeri: Toma ne vjeruje svjedočanstvu sučenika da je Isus ustao iz groba i da je živ. On neće vjerovati dok ne vidi i ne opipa. Isus nakon nekoliko dana stupa među učenike. Poziva Tomu neka provjeri da je to on. I onda izjavi: »Blaženi oni koji ne vidješe, a vjeruju« (Iv 20, 29). Nije isključeno da je Ivan upravo radi te riječi zapisao Tomin slučaj.

Ivan svjedok

Čovjek ne može ne zapaziti da Ivanovim rječnikom dominiraju upravo izrazi svjedočanstvo i svjedočiti. Odgovor vjere na Riječ objave nije, po Ivanu, tek teorijska spoznaja, već imperativ svjedočenja. Ivan je jasno naglašavao da su oni koji su na utjelovljenu Riječ odgovarali vjerom taj

odgovor formulirali kao svjedočanstvo. Ivan nije bilježio, osim tu i tamo, priznanja vjere upućena Isusu; više je bilježio priznanja vjere pretvorena u poziv drugima da dođu k onome koga su oni vjerom našli. Svjedočanstvo je znak prave vjere. Ivan sebe predstavlja kao svjedoka, najprije kao svjedoka. Andrija, koji se našao s Ivanom na Jordanu, oslonjen na svjedočanstvo Ivana Krstitelja, poslije onog dugog razgovora s Isusom, posvjedočio je svoju vjeru svome bratu Simonu. Ivan ne spominje kako je on tada posvjedočio svoju vjeru, no on ju je posebno posvjedočio kad je čuo i zadnje oprostajne razgovore Isusove i kad ga je smio gledati i slušati uskrsloga, zasvjedočio ju je svojim Evandjeljem: »Mnoga je druga čudesa učinio Isus pred svojim učenicima. Ona nisu opisana u ovoj knjizi. A ova su opisana, da stalno vjerujete, da je Isus Mesija, Sin Božji, te da vjerujući imate život u njegovo ime« (Iv 20, 30—31).

Ivan je svoju knjigu napisao kao svjedočanstvo o onome kojega je nazvao Riječju u prologu. Što želi nego da se njegovo svjedočanstvo primi vjerom u Riječ koja je tijelom postala! Riječi pak Utjelovljene Riječi i njena čudesa djela zove Ivan »semeia« — znakovi, čudesa. Ivan je u svom spisu ocrtao lik Riječi i pokazao je kako su suvremenici koji su je sretali optirali vjerom za nju ili nevjerom protiv nje. On, koji je povjerovao Riječi, prenosi svoje svjedočanstvo drugima da bi i oni uzvjerovali u ono bitno, da je naime Isus Krist Božji Sin, te da bi po vjeri imali vječni život.

Dvadeset vjekova prolazi pokraj Utjelovljene Riječi i opredjeljuje se vjerom koju bi morala slijediti djela ljubavi, ili pak nevjerom. Oni koji su u vjerom, koja je dar Očev, odgovorili Utjelovljenoj Riječi imaju u Ivanu primjer da nastoje svjedočiti drugima da i oni vjeruju »da je Isus Krist Sin Božji, i da vjerujući imaju život u njegovo ime« (Iv 20, 31).

Govor obećanja — odgovor pouzdanja

Ako je Ivan u svom Evandjelju predstavio Isusa kao Riječ Objave, kao Objavitelja Oca, onda je Pavao, u svojim vatrenim pismima, više duhom koji prožima njegove spise negoli terminima, Isusa prezentirao kao Obećanje. Ako je teologija Ivanova Evandelja obilježena vjerom u Utjelovljenu Riječ, Pavlova je obilježena pouzdanjem u Utjelovljenoga Boga. Za Ivana je Utjelovljena Riječ ponajprije Objavitelj, za Pavla pak Obećanje u kome su sadržana sva obećanja starog i novog saveza. Jer — utvrđuje Pavao — »uistinu sva obećanja Božja našla su u njemu svoj da'« (2 Kor 1, 20).

Doista, Utjelovljena Riječ, kako je Bog u početku obećao, satire glavu zmiji zloduha (Gen 3, 15). Isus je posrednik novoga saveza što ga je Bog obećao, napose preko Jeremije. On je preko Danijela obećani Sin čovječji (Dan 7, 13—14). On je obećani sluga Jahvea, o kome govori Izaija (Iz 53, 3—10). Utjelovljena Riječ je dakle ispunjenje Božjih obećanja ili, naprosto, ispunjeno obećanje.

Za Pavla Isus nije samo ispunjeno obećanje već i daljnje obećanje. Isus svojim pashalnim putem smrti, uskrsnuća i uzašašća stoji pred nama

kao obećanje. Oni koji se krštenjem ukopavaju u njegovu smrt i ustaju na novi život ustati će s njim jednom na život bez kraja:

»Ili zar ne znate da smo svi, koji smo kršteni u Krista Isusa, u njegovu smrt kršteni? Dakle, s njim smo skupa ukopani po krštenju u smrt, da bismo, kao što je Krist uskrsnuo od mrtvih po Očevoj slavi, i mi živjelim novim životom. Jer, ako smo postali jedno s Kristom smrću sličnom njegovoj, bit ćemo također i uskrsnućem sličnim njegovu. Ovo znamo: naš je stari čovjek razapet skupa s Isusom, da se uništi tijelo, koje je pripadalo grijehu, te da više ne robujemo grijehu, jer tko je mrtav, slobodan je od grijeha. Ali, ako smo umrli s Kristom, vjerujemo da ćemo i živjeti s njime, jer znamo, da Krist, koji je uskrsnuo od mrtvih, više ne umire: smrt nad njim više ne gospodari.« (Rim 6, 3—9).

Utjelovljena Riječ, sada proslavljena, što sjedi s desne Očeve jest permanentno obećanje da će i oni koji su njezini, ostavivši grob, biti proslavljeni: »Kao što u Adamu svi umiru — piše Pavao — tako će u Kristu svi oživjeti, ali svaki u svom redu: prvenac Krist, potom, u vrijeme njegova dolaska, Kristovi pripadnici« (1 Kor 15, 21—23).

Kršćanska je dakle egzistencija odgovor pouzdanja na Riječ obećanja, štoviše na Riječ koja je Utjelovljeno obećanje. Nije nam ovdje moguće podrobno razviti Pavlovu teologiju o Kristu, slici Božjoj, ukoliko je izraz Božjeg obećanja.

Govor ljubavi — odgovor ljubavi

Božja Riječ koja je uzela tijelo jest naj snažniji izraz Božje ljubavi. Ivan, koji je u svom Evanđelju govorio o Božjoj Riječi kao objavitelju, u prvoj svojoj poslanici ističe tu Riječ kao izraz Božje ljubavi. I kao što je u Evanđelju prikazao odgovore suvremenika na Božju Riječ objave vjerom odnosno nevjerom tako u poslanici pokazuje kakav treba da bude odgovor na Riječ koja je izraz Božje ljubavi.

Kao što su Lukina *Djela apostolska* neke vrsti nastavak njegova Evanđelja tako je Ivanova prva poslanica neke vrsti nastavak četvrtog Evanđelja, s tom razlikom što je u Lukinim spisima istaknuto ono »vremensko, povijesno«, a u Ivanovima nadasve ono »teološko«. (Ne zovu istočnjaci Ivana bez razloga teologom). Luka nastavlja u *Djelima apostolskim* tamo gdje je u Evanđelju stao. Evanđelje završava Ivan mišlju o životu vječnom koji će se imati po vjeri u Utjelovljenu Riječ (Iv 20, 31), a poslanicu počinje temom o Utjelovljenoj Riječi kao samom životu (1 Iv 1, 2) s kojim vjernici tvore zajedništvo.

Poslanica i strukturalno podsjeća dosta na četvrto Evanđelje. Jer nema naslova i pozdrava vlastitih poslanicama, ona više sličí spisu negoli pismu. Ima prolog i epilog.

Prolog poslanice podsjeća na prolog Evanđelja. Ondje je Isus nazvan Utjelovljenom Riječi, ovdje riječi koja je Život, život naprosto. Ondje je riječ o onima koji su od Boga rođeni, ovdje je govor o zajednici s Ocem

i Sinom. Ovdje se izjavljuje »vidjeli smo slavu njegovu« (Iv 1, 14), ovdje se ističe »vidjeli smo i svjedočimo« (1 Iv 1, 2). Štoviše, i prolog Evandelja i prolog poslanice imaju u početku izraz »arhe-početak«. Evo prologa poslanice:

»Što bijaše od početka, što smo čuli, što smo svojim očima vidjeli, što smo promatrali, i što su naše ruke opipale o Riječi života — da, život se očitovao, mi smo ga vidjeli, i svjedočimo za nj, i navješćujemo vam vječni Život, koji bijaše kod Oca i koji se nama očitovao — što smo vidjeli i čuli, to navješćujemo i vama, da i vi imate s nama zajednicu, a naša je zajednica s Ocem i njegovim Sinom Isusom Kristom. I mi vam ovo pišemo da naša radost bude potpuna« (1 Iv 1, 1—4).

Ivan ovdje Utjelovljenu Riječ naziva životom koji je kod Boga bio i koji se javio nama, i mi imamo zajednicu (koinonia) s Ocem i Sinom. To je zajedništvo života sa Životom. Veza toga zajedništva jest ljubav, a temelj je te ljubavi vjera. Vjeru i ljubav kao temelj zajedništva s Riječi koja je Život provodi Ivan kroz cijelu poslanicu. Božji dakle govor izražen u Utjelovljenoj Riječi, koja je Život, povlači za sobom odgovor na vjeri utemeljene ljubavi, i tako se dijalog pretvara u zajednicu vjernih s Bogom i s bližnjima.

Govoreći o toj ljubavi, Ivan se služi obiteljskim terminima: »biti rođen«, »sin-otac«. Zajednica dakle o kojoj Ivan govori ima obiteljski biljeg: to je zajednica sa Sinom i Ocem i s braćom, po ljubavi.

»Ljubljeni, poziva Ivan, ljubimo jedan drugoga, jer ljubav dolazi od Boga, i tko god ljubi, od Boga je rođen i poznaje Boga. Tko ne ljubi, nije upoznao Boga, jer je Bog ljubav. U tome se očitovala ljubav Božja prema nama, što je Bog poslao na svijet svoga jedinorođenog Sina, da živimo po njemu. U ovome se sastoji ljubav: nismo mi ljubili Boga, nego je on ljubio nas i poslao svoga Sina kao pomirbenu žrtvu za naše grijeh« (1 Iv 4, 7—10).

Po Ivanu, dakle, Utjelovljena Riječ, koju je nazvao Životom u poslanici, jest, gledana sa strane Očeve, vrhunski izraz njegove ljubavi. Gledana pak s naše strane, ona je uzor ljubavi kakovu moraju imati članovi zajednice s Bogom: *»Ljubljeni, ako je Bog nas tako ljubio, i mi moramo ljubiti jedan drugoga. Boga nikad nitko nije vidio. Ako ljubimo jedan drugoga, Bog ostaje u nama, i njegova je ljubav u nama savršena« (1 Iv 4, 11—12).*

Ivan jasno izlaže da zajednica s Bogom traži ljubav. Aludirajući, izgleda, na neke suvremenike koji su se dičili ljubavlju prema Bogu dok su otklanjali ljubav prema bratu, ovako kaže: *»Ako netko tvrdi: ljubim Boga, a mrzi svoga brata, lažac je, jer tko ne ljubi svoga brata, koga vidi, ne može ljubiti Boga, koga ne vidi. A ovu zapovijed imamo od njega: tko ljubi Boga, neka ljubi i svoga brata!« (1 Iv 4, 20—21).*

Na drugom mjestu iste poslanice postavlja Ivan pitanje koje predstavlja trajni ispit kršćanske savjesti: *Ako netko posjeduje dobra ovoga svijeta, i vidi svoga brata u nevolji i od njega zatvori svoje srce, kako će*

ljubav Božja ostati u njemu?« Apostol upućuje zov: »*Sinci, ne ljubimo riječju i jezikom, nego djelom i istinom*« (1 Iv 3, 17—18).

Iz Ivanovih riječi o »Duhu i vodi i krvi« (1 Iv 5, 6—9) zaključujemo da se ne radi tek o aluziji na Isusovo krštenje u Jordanu i na njegovu žrtvu na križu, nego da se radi i o vodi krštenja i o krvi Euharistije, koje svjedoče sada o Isusu (*hoi martyrountes* — prezent!); drugim riječima, radit će se o krštenju i Euharistiji u novom Božjem narodu, u *Crkvi*. Zajedništvo o kojem je u poslanici riječ (*koinonia*) bit će zajedništvo Crkve. *Odgovor, dakle, na Utjelovljenu Božju Riječ ljubavi sastoji se u ljubavi prema Bogu kroz braću, i to po uzoru na ljubav Utjelovljene Riječi*. To sasvim podsjeća na zapovijed novoga saveza koju je zabilježio Ivan, u navečerje muke: »Novu vam zapovijed dajem da ljubite jedan drugoga kao što sam ja ljubio vas da se i vi ljubite međusobno« (Iv 13, 35).

Pošto je izložio da je korijen ljubavi vjera u Sina Očeva, Ivan zaključuje svoju poslanicu slično kao i svoje Evanđelje: »Ovo pišem vama, koji vjerujete u ime Sina Božjega, da znate, da imate vječni život« (1 Iv 5, 13).

Razlika je međutim u tome što Ivan u epilogu Evanđelja veli da je pisao zato da bi adresati vjerovali u Isusa te po vjeri imali život (Iv 20, 31), a u epilogu poslanice kaže da je piše zato da bi oni koji vjeruju (adresati) znali da imaju vječni život.

Bog je progovorio. Govorio je postepeno, na dijelove, po prorocima. U zadnjem razdoblju povijesti progovorio je u Sinu. Sin je Riječ Božja koja je tijelom postala. Ona je dijalog Boga s čovjekom, saveznički dijalog, domijela na vrhunac. Naša povijest jest odvijanje dijaloga Božje Riječi s čovjekom. Govor Utjelovljene Riječi jest govor objave, obećanja i ljubavi koji, s druge strane, očekuje odgovor vjere, pouzdanja i ljubavi. Čovjek ostaje slobodan u svome odgovoru. Zato se na Utjelovljenu Božju Riječ daje kroz stoljeća odgovor vjere, ali i odgovor nevjere, odgovor pouzdanja, ali i odgovor nepovjerenja, odgovor ljubavi, ali i odgovor mržnje.

Kao što je Božja Riječ sišla na zemlju i potražila čovjeka tako će čovjek, odgovarajući toj Riječi, potražiti čovjeka i privedi ga k Riječi. Svaki koji je čuo Riječ i odgovorio na nju vjerom postao je svjedokom Riječi. Riječ je obećanje koje se ispunilo, ali i obećanje koje treba da se ispuni na vjernima. Krist je prvenac na pashalnom putu iz poniženja u slavu. Onda dolaze za njim koji su njegovi. Napokon, Utjelovljena je Riječ ne samo najadekvatniji izraz Božjeg bitka: ona je punina Božjeg obećanja, ona je najjači izraz Božje ljubavi. Ona je uzor ljubavi kojom čovjek treba da odgovara na Božju ljubav izraženu u Utjelovljenoj Riječi. Ta pak ljubav jest ljubav zajedništva s Ocem i Sinom i subraćom, po Duhu.

Božja je Riječ dakle dijaloška, ona stvara zajedništvo ljudi s Bogom i s bližnjima i nosi ih u interni dijalog trojstvenog Boga koji ne zna za svršetak.

IVAN GOLUB, dr teol., lic. bibl.